

ՀԱՅ — ԴՈՄԻՆԻԿԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԾԱՆՕԹԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Շարունակութիւն, տես Բազմավէպ 1922 Մեպտեմբեր, էջ 262)

ՅԵՏԻՆ ԺԱՄԱՆԱԿԻ ԳՐՈՂՆԵՐ

Հայ — Դոմինիկեան եկեղեցական գրքերու անցնելէ առաջ համառօտիւ յիշենք հայ լեզուով գրող երեք եպիսկոպոսներ՝ որ են եղ. Օգոստինոս Բաշենց, եղ. Պօղոս Փիրոմալի և եղ. Գրիգոր Ծործորեցի:

§ 1. — Օգոստինոս Բաշենց¹.

Նախիջևանու եպիսկոպոս էր: Quétif — Echard (Scriptores Ordinis Praedicatorum — Բարիգ, 1719. Բ. 272) կը յիշեն պատարագամատոյց մը՝ որուն տակը գրուած էր. Սղեորութիւն եղ. Օգոստ. Բաշենցի, և իրեն Յաղագս Ապաշխարութեան գործը:

Ասիա ու Եւրոպա կատարուած այս ուղևորութիւնը դեռ կը գտնուի Բարիգու Ազգ. Մատենադարանի թիւ 9 հայ գրչագրի մը մէջ, յետ Սաղմոսարանին: Արևմտեցի ուղևորութիւնն ըրած էր Գաղղիոյ Թագաւորին առ Պարսիկս նուիրակին հետ (տ. Journal Asiatique, 1837. էջ 207 հետև. և 401 հետև.):

Այս գրչագրին 51, 70 և 118 թերթերուն վրայ կը յիշուի որ եղ. Օգ. Բաշենց 1617ի նոյեմբերին օրինակած է Սաղմոսները նաւային ճամբորդութեան մը ժամանակ՝ երբ Եւրոպայէն Արևելք կը վերադառնար: Գրչագիրս նուէր տրուած է եղ. Մատաթիա Մուրախայէն Բարիգու S. Honoratus վանքի Դոմինիկեանց (տ. Quétif-Echard Ա. 582, Բ. 550), կը տարակուսիմ որ այս գրչագրիս վրայ խօսին Quétif-Echard, Բ. 572 (հմտ.

Բ. 550): Հայ լեզուին և գրութեան հազիւ տեղեակ ըլլալով՝ թերեւս պատարագամատոյց կարծեցին զայն՝ որ շատ մը բաներու հետ մի քանի պատարագներ ալ կը պարունակէր: Բայց լուծելու խնդիր կը մնայ թէ ուսկից եկած է այդ Յղ. Ապաշխարութեանը, կամ թէ ինչո՞ւ կարծեցին թէ գրչագիրս կը պարունակէ այդ գործը:

§ 2. — Պօղոս Փիրոմալի²

Ծն. ի Քալապրիա 1592ին, և 1631ին Ուրբանոս Բ. Պապէն Հայաստան ղրկուած է քարոզութեան: Չորս տարիէն հայերէն սորվելով՝ Էջմիածնի Փրիլպպոս Ա. պատրիարքէն (1632 — 1655) ուսուցիչ կը դրուի՝ իր նախորդին Մովսէս Գ. ի (1629 — 1632) հիմնած կղերանոցին մէջ՝ լատին և ասորի լեզուներու և տրամաբանութեան (logica), Եղ. Պօղոս ինքնին շահեցաւ Էջմիածնայ պատրիարքը հոռմէական միութեան, ու մեծ ազդեցութիւն ունեցաւ իր աշակերտաց՝ և ասոնց միջոցաւ իր ժամանակի հայ գրականութեան վրայ: Նիւման շատ կը զովէ անոր հայերէնը. Մխիթարեանց՝ ընդհակառակն՝ մանաւանդ թէ մաքուր լեզուն աղաւաղեց կ'ըսեն³: Իր աշակերտներէն մին էր նաև Սսկան, Երեւանու նշանաւոր եպիսկոպոսը:

1655 — 64 արքեպիսկոպոս դրուեցաւ ու կառավարեց Նախիջևանու եկեղեցին

1. Տես Սեւական, էջ 394-5.

2. Տես Սեւական, էջ 396.

3. Զ. Աւերան տար մէկ գրուածին համար կ'ըսէ. «աղաւաղ հայաբանութեամբ». Սեւական, 397.

(ուր իրեն «տառեկազանց եռանդեամբ և պահանջմամբ վրդովեցաւ խաղաղութիւն տեղւոյն», Սխալ. 397 որով), յետոյ փոխուեցաւ Քալապրիա՝ իբր եպս. Բիսինիանոյ քաղաքին, ուր մեռաւ 1667, ղեկու. 28ին:

Վատիկանու Գրատան մէջ իր գրով շատ գրչագիրներ կան. — Հայ. Գրչ. Պորճեան, թ. 10 Վարդապետարիւն երկուց բնութեանց ի Քրիստոս, թ. 11. Զատագովորիւն երկուց բնութեանց Քրիստոսի ընդդէմ Սիմեոնի Հայոց վարդապետի, թ. 40, թերթը՝ 150 և հետև. նոյն ճառը դարձեալ իր ձեռագրով:

Թիւ 40 գրչագիրը կը պարունակէ նաև Գիրք յո. Ուղղափառ Հատարոյ առ Արքայն Պարսից (սկիզբը թերթի)՝ նշնպէս Փիրոմալիի ձեռագրով, և Զատագովորիւն Յիշ. երկուց բնութեանց Քրիստոսի (առջի երկու թերթերը կորսուած):

Բարիգու Ազգ. Գրատ. հայ գրչագրաց մէջ թ. 142 և 160 կայ Յիշ. Մարգե. դարեան:

Վատիկանու հաւաքածոյին մէջ կան դարձեալ Յիշատակարան դիպուածոց էլեւ. դիցոյն Հայոց և Բաղադիրք Հայ — լատին ինքնագիր: Լոնտրայի Բրիտ. Թանգ. զբը. չգրաց մէջ ալ թ. 84, կայ Յիշ. Քառարանի գրքոյկ մը:

§ 3. — Գրիգոր Խորհրդիցի.

Դոմինիկեանց կարգին ու իտալիկեանու գաւառէն էր. մինչ 1648ին Հոռմայ Ս. Կղեմէս վանքը կը զանուէր՝ Հաւատաւ սփռու ժողովոյն յանձնարարութեամբ նը. պատահաւոր վկայութիւն տուաւ Կղեմէս կալանոսի գրքին վրայ, ինչպէս կը տեսնուի Հոռմայ տպագրութեան սկիզբը: 1671, 72 և 73 տարիներուն տակաւին՝ կամ դարձեալ իտալիա — Հոռմ և Բիզա — զտնուելով՝ իտալիքէն հայերէն թարգմանեց Քարոզչաց կարգին մի քանի սուրբերու վարքեր, որոնց ձեռագիրը կը գտնուի Բարիզ, Ազգ. Գրատ. թ. 168: Թարգմանութեանցս հեղինակը, տեղը և տարին նշանակուած են նոյն գրչագրին

մէջ, Գրիգոր Խ. վերստին յերկրեց Հայ — Դոմինիկեանց ժամագիրքն ու պատարագամատոյցը, որոնք Քոնսեցոյն ընկերները թարգմանած էին:

2.

ՀԱՅԵՐԷՆ ԾԻՍԱԿԱՆ ԳՐԵՐԻ
ՔԱՐՈՁԱՅ ԵՒ ՄԻԱԲԱՆԱՍԻՐԱՅ ԿԱՐԳԷՆ
ՄՆԱՅԱՍՒՐ:

Տեսանք Ս. Օգոստինոսի կանոնները՝ որ տեղւոյն Քար. Կտրգին համար թարգմանուեցաւ: Յիշեցինք նաև անոնց եռանդը՝ լատին ծէսը տարածելու համար, զոր մինչև ժիղ դարուն երկրորդ կէսերը պահեցին, Հետեալաւ Նախուստ ալ կարելի է ենթադրել՝ որ ծիսական գրքերն ալ թարգմանուած պէտք են ըլլալ նախկին ժամանակներուն մէջ, ինչպէս որ կը հաստատեն յետոյ արեւելեան և արևմտեան աւանդութիւններն ու վաւերաթուղթերը, որոնց մեծ մասը կորսուած է անշուշտ և փոքր մաս մը միայն մեզի հասած:

Թէ՛ Միաբանող և թէ՛ լատին Քարոզող եղբայրք թուի թէ միեւնոյն գրքերը կը գործածէին. մանաւանդ թէ Փլորենտեան գրչագիրը կարծեմ կու տայ որ միեւնոյն հայ — հռոմէական պատարագամատոյցը կը ծառայէր թէ՛ կրտսեր և թէ՛ Քարոզող եղբայրց: Բայց որովհետև այդ գրքերը մեծ մասամբ Ս. Գրքի կտորներով կազմուած են, մանաւանդ թէ ամբողջ սաղմոսարանը ի հարկէ կը պարունակեն, ասկէց թերևս ծագած է աւանդութիւնը՝ թէ Եր. Բար. թուղթէն Ս. Գրքի նոր թարգմանութիւն մ'ըրած ըլլայ վերկադայի վրայէն:

Վկայաբանութիւն մը կը յիշեն կալանոս և Quétif-Echard, զոր և Թաղէոս, Կաթայի առջի եպիսկոպոսը յունարէնէ հայերէնի վերածեց, բայց չհասաւ ձեռքերնիս: Մայր մշտոց մը կը պահուի Բրիտն. Թանգ. Հայ գրչագրաց մէջ, թ. 51. նոյն Թաղէոսին լատինէ հայ թարգմանուած: Զարգարուած է նա արևմտեան մանրանկարներով, և առջի թերթին վրայ Թաղէոս ինքզինքը թարգման կը ներկայացնէ:

Մնացած ծխական զորքերը որ կորուստէ ազատ մնացին՝ կը պարտինը Մաթիաս Մուրախայի (Matthias Moracca)՝ Գոնայ մեծաւորին առատաձեռնութեան, որուն մէկ տեղեկատուութիւնը կը պահուի Գաւրգէ. կարգի դիւանը: Սա 1646ին Բարիզ գտնուելով՝ Գոմինիկեանց Ս. Մնորադուս վանքին մի քանի թանկագին ձեռագիրներ տուաւ, որոնք յետոյ Ազգ. Գրատունը անցան:

Արդէն խօսեցանք վերը եղ. Մատաթիայի վրայ՝ առիթը ներկայանալով, բայց թովմաս Վիտալէ այցելուին Գ. տեղեկատուութեան մէջ ալ (Գիսան Քար. Կարգ.) ինչ ինչ տեղեկութիւններ կան դեռ: Quétif-Echard, Բ. 550, կ'ըսեն. «Եղ. Մատաթիաս Մուրախայ. Հայագրի աշաւ կերտ Նախիջևանու գաւառին և Գոնայի վանքին մեծաւոր, Բարիզ եկաւ 1646ին՝ օգնութիւն ինդրելու Հայաստանի մէջ կրող և ճնշուած Եկեղեցւոյ համար: Ապրիլ ամսոյն հիւրընկալուեցաւ մերոնց քով Ս. Մնորադուս վանքը, որոնց՝ երախտագիտութեան համար տուաւ Հոյ Սաղմոսաբանը միաձալ Ժամագիրքն ու Քար. Կարգին Օրացոյցը՝ մեր էր. Բարեկուրմէսուն հայերէն թարգմանուած. այս բոլոր ձեռագիրները հոն այդ գրատան մէջ կը պահուին: Բայց թէ ո՞վ գրած է այս սաղմոսաբանը՝ ինչպէս նաև միւսները՝ զրչագրաց մէջ նշանակուած չըլլալով անձանօթ է»:

Բ. 572 կը յիշատակեն որ նոյն վանքին մէջ կը պահուի «ուրիշ ձեռագիրներու հետ գլխաւորապէս պատարագամատոյց մը», որուն ստորուոր գրուած էր. «Ոպիւնարսիւն եղ. Օգոստինոս Բաշեկի և նորին ճատ յղ. Ապաշխարոսեան»¹:

Այս չորս ծխական զորքերը հիմայ կը պահուին Բարիզի Ազգ. Գրատունը:

Ժամագիրքը (Թ. 105) չունի սաղմոսաբանը և 1330ին թարգմանուած է Եր.

Բարթուղ. Բոնոնիացիէն. նախ կայ տունացոյցը Որինակուած է Մատթ. Երզընկացիէն (Թերթ 284. Բ.) և նորոգուած Յովհաննէս անուամբ մէկէ մը (Թերթ 74. Բ.) Գոնայի վանքին կը պահուանէր, որուն առաջնորդն Մատաթիաս Մուրախանուիրեց Ս. Մնորադուս վանքին ժ. Գարու թրդ-թեյս զրչագիր մ'է՝ 581 թերթերով:

Իրիսն. Թանգ. Ի հայ զրչագրաց մէջ (Թ. 61) պահուած ժամագիրքը այդքան նոր չէ (ըստ Կոնիքիթի՝ շուրջ 1400ին): Ունի 407 թերթ, և 405 թերթին Բ. երեսը անուններ հիւսող տողեր կան քերականական սխալներով, որ կը զովեն Յովհ. վարդապետ Քոնեցի և Յակոբ Թարգման: Թարգմանիչն է Պետրոս (Արագոնացի), ինչպէս կը թուի՝ Յակոբ Թարգմանի հետ: Թարգմանութեան տարին յայտնի սխալմամբ գրուած է 1237՝ փոխանակ 1337ի: Ուրեմն եթէ ճիշտ է որ Եր. Բարթ. 1330ին ժամագիրքը թարգմանեց, ինչպէս յիշուած է Բարիզեան ժամագրոց մէջ, այս ալ երկրորդ թարգմանութիւն մ'է: 406 և 19 թերթերուն վրայ ալ դեռ ծանօթութիւններ կան ժամագրոցս հետագայ ստացողներուն վրայ. ... Վեննայի արքեւիզրատան հայ ձեռագրաց մէջ Թ. 8՝ կայ ժ. Գարու ժամագիրք մ'ալ. կայ նաև Նախիջևանու գաւառին Քար. Կարգին ժամագրոց տպագրութիւն մը (Պոթմոլի 1714, Վենետիկ)՝ ուսկից օր. մը կը պահուի Գ. Կ. դիւանը, Հոմ. ուրիշ մը՝ Բրիտ. Թանգր. և երրորդ մը՝ Բարիզու Ազգ. Գրատունը: Հին թարգմանութենէն շատ բան պահուած է այս տպագրութեան մէջ: Տպագրողներն էին Նախիջևանու գաւառէն երկու դոմ. նիկեաններ, եղ. Պետր. Փեհլեան Զահկեցի և եղ. Գր. Կուլինար, որոնք 1714ի Օգ. 10ին Վենետիկ Ս. Յովհ. և Պզգոս վանքը կը գտնուէին, ինչպէս գրուած է տպագրութեան ծառայող ձեռագրին սկիզբը՝ որ կը պահուի Վենետիկ Մարգիանա Գրատան գրչագրաց մէջ, Թ. 169: Այս ձեռագրին 580 թերթին Բ. երեսը կ'ըսուի թէ Եր. Բարթ. առաջին թարգմանութիւնը բնաւ 1333ին, իսկ 1656ին նոր թարգմա-

1. Այս ճառը Դուկէնց եկած է կամ ինչպէս Quétif-Echard այս զրչագրաց մէջ կը գնեն՝ լենց դիւան. իսկ Ուլեթորիթիւնը ո՛ր թէ պատարագամատոյցին՝ այլ սաղմոսաբանին կից է:

նութիւն մ'ըրաւ եղ. Գրիգ. Ծործորեցի, աւելցնելով նորամուտ տօներու պաշտամունքներն ալ:

Պատարագամատոյցը (Բարիզ, Ագգ. Գրատ. Թ. 106) լատինէ հայերէն թարգմանուած էր Պետր. Արագոնացիէն Յակոբ Թարգմանի օգնութեամբ, ի գործածութիւն Հայաստանի Քար. Եղբարց, ԺԴ դարու թղթեայ գրչագիր 264 թերթերով. սկիզբը կայ տօնացոյցը, Գրչագիրս նորու. գուցաւ 1442ին և դարձեալ 1559ին եղ. Յովսէփ Սահապունիէն, և Մ. (Մնորադուս վանքին նուէր տրուեցաւ եղ. Մատթիա Մուրախայէն — Վեննայի Միխիլ. ձեռագրատուը, Թ. 463, կը պահուի Հայ-դոմինիկեան պատարագամատոյց մը՝ 1723ին գրուած Պետրոս Ջահկեցիէն՝ Սահապուն վանքին մէջ, Հոն կայ նաև Միաբանող եղբարց պատարագամատոյց մը (Ժէ դարու, սկիզբը թերթի) Եր. Բարթ. ի թարգմանութեան համեմատ: Առջի թարգմանութիւնը սրբագրեց եղ. Գրիգ. Ծործորեցի, որ աչքէ անցուց նաև ժամագիրքը, Գիշ վերջ երկրորդ սրբագրութիւն մ'ըրաւ եղ. Թովմաս Խօշկաշէնցի, և այս սպառնալ 1728ին Հաւատարմիւս Ժող. ի սպառանք՝ ի Հոռմ:

Բարիզու գրչագրին չափ յարգի է թե. ըսա Փլորենտիոյ Արքունի Մէտրիչէա-Լաւրենտ. Գրատան 428 թերթերով գրչագիր մը, երբորդ թերթը թղթեայ է, վրան հայերէն ծանօթութիւններով. մի քանի տեղեր հին թերթերու նշաններ ալ կը տեսնուին: Սկիզբը կայ տօնացոյցը՝ որմէ վերջ գրութիւնը երկսին է 20 տողով և բուրգեր: Ազգերը կարմրադեղ, զարդերը քիչ և շատ պարզ, զուտ հայ արուեստով, Ամբողջութիւնը մէկ ձեռքի գրութիւն կը թուի, բայ ի 187 թերթէն՝ որ յետոյ գրած է եղ. Մկրտիչ Ապարանեցի: Արաւելուս կարմիր կաշեպատ տախտակէ կողքերով, և սկիզբն ու վերջը կայ Մետրիչիներուն զինանշանը 5 անգամ կրկնուած՝ չորս անկիւններն ու մէջտեղը: Ճակտին վրայ երկլեզուեան գրութիւն մը կայ հայերէն, որ գրեթէ արուած՝ դժուար է կարդալը,

իսկ լատիններէնը կ'ըսէ. Missale in idiomate armeno antiquo, scriptum anno domini 1353 ab archiepo armeno ord. prædicatorum. Տօնացոյցէն առաջ թղթեայ թերթերու վրայ իտալ. հայ. և լատ. ծանօթութիւններ կան. իտալերէնը որ ամենանորն է՝ կ'ըսէ.

«Nell'iscrizione armena si dice tradotto l'an. 1312 e scritto in Pisa nell'Ospizio Armeno di S. Antonio, sotto il pontificato di Innocenzo VI da Gregorio vecchio (հետագայ ձեռք մը՝ vecchiorն տեղ դրած է «Vario arcivescovo») e colla vista indebolita. Nota di Malachia Ormanian. Vedi il catalogo di G. Assemani, Cod. VII, pag. 38». 17 տող հայ ծանօթութիւնը շատ անհոգութեամբ գրուած է և կիսկատար կ'երևի. ընդարձակագոյն ծանօթութեան մը մաս պիտի կարծուէր՝ եթէ գուրբը գրուած չըլլար «Կանուն Աստուծոյ», Գիրէն՝ օտարի մը կը տեսնուի, ոչ հայու. և իբր արեւելեան հեղինակի մը գործ կը ներկայացնէ, Հուսկ լատին ծանօթութիւնը կ'ըսէ.

«Missale juxta ritum et consuetudinem fratrum ordinis prædicatorum in vetus Armeniacum e latino idiomate versum a Rev.mo Archiepo Gregorio cum degeret Romæ essetque præsul creatus anno d.ni 1353. Hic a Beato Bartholomæo dominicanæ sodalitatæ qui primus fidem in Armenia maiori longe lateque disseminavit et mirum in modum Christianam pietatem fudit. Romæ destinatus, duos ejus generis libros vertit, quorum unum in Armeniam secum asportavit, alterum vero, hunc scilicet Italiæ asservari fecit. Cum autem quidam fr. Joës Baptista ejusdem instituti et provinciæ Armeniæ præfectus ab Archiepo Nicolao Jubilæi gratia Romam missus, forte fortuna florentia appulisset hunc

sacrum codicem, siquidem pagina ei una temporis vetustate deerrat, omnibus numeris absolutum reddidit. Regnante serenissimo Hetru-riæ duce Francisco Mediceo».

427-28 թերթերուն վրայ երկու վերջնական ծանոթութիւններ կան. առաջինը կ'ըսէ թէ գործը վերջացաւ ի փաստ Գրիստոսի 6 Նոյ. 1353, և ի թուին Հայոց 802. երկրորդը կ'ըսէ թէ գրուեցաւ Գրիգ. արքեպիսկոպոսէն՝ Իննովկենտիոս Զ. Պապին ժամանակ Բիզայի մէջ, և թարգմանուեցաւ եղ. Պոնտիոսէ ի Կարգէ Կրտսեր եղբարց՝ որ շատ հմուտ էր հայ լեզուին և գրականութեան:

Օրացոյցը (Diurnum) լատինէ հայերէն թարգմանեց ի գործածութիւն Գար. Եղբարց. սկիզբը կայ տօնացոյցը, Տեղեկութիւն չկայ թարգմանողին և օրինակողին վրայ: Այս ալ ըմբայ է եղ. Մատթիայի. ԺԴ կամ ԺԵ դարու գրչագիր մ'է, թղթեայ 279 թերթերով, — ԺԴ դարու ձեռագիր՝ ուրիշ Օրացոյց մը կը պահուի Բաիդոյ Համալսարանին Արք. Գրատան մէջ. Թ. 346. Կաֆայէն եկած կը թուի. վրան մի քանի տեղեկութիւններ տուինք արդէն վերը՝ Կաֆայի թաղէնու Բ. ի վրայ խօսելով:

Սյադմասարանին սկիզբը կայ եղ. Օգոստ. Բաջենցի ուղեորութիւնը՝ որ 1-49 թերթերը կը գրաւէ: Գրչագրիս մասին խօսեցանք վերը եղ. Օգոստինոսի վրայ խօսած ատեններս:

Ամիսփեց Հ. Գ. ՈՍԿԵԱՆ

Մոնացոյեան կը հաղորդուի որ վախձաներ է 78 տարեկան հասակին մէջ Ուիլիամ Գոնրատ Ֆոն Ռեմեյկին՝ ռուս. ձառագայրներուն հռչակատը հեղինակը: (Եճ. 1845 ի Լեհուրի. գիտը կատարեց 1895 ին):

— 52 —

ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՁԵՌԱԳԻՐԲ

Ս. ՂԱԶԱՐՈՒ ՎԱՆՔԻՆ

(Շար. տես Բագմ. էջ 7)

Գագիկ Թագաւորին անունը կրող այս Բժշկարանը հազիւ աւարտած՝ անմիջապէս կը սկսի Մխիթար Հերացիի Զերմանց Մխիթարութիւնը կիսատ, որ Ժ. Բ. Գ. Կուրախէն կը սկսի ու կը վերջանայ Լ. Բ. Գ. Կուրախով և կը գրաւէ ձեռագրին 143րդ — 229րդ էջերը:

Հարկ չեմ համարիր առանձինն խօսիլ այս գործին վրայ, որու մասին մէկէ աւելի անգամներ հրատարակած եմ ուսումնասիրութիւններ. այլ կը բաւականանամ միայն ըսելով, թէ այս կիսատ գրութիւնը՝ թերեւս օր մը ծառայէ ճշտելու Մխիթար Հերացիի արդէն լոյս տեսած «Զերմանց Մխիթարութիւն»ին մէջը գտնուած կարգ մը սխալները:

Լ. Բ. Գ. Կուրախին վախճանը դրուած է Հ. Գ. Ալիշանի Մխառանին մէջ Լուսանկաւրուած Յիշատակարաններուն երկրորդը՝ որ է.

«Որ բարձր գրաստ հոգաց և մարմնաց
«հաստատեցեղոց քոց Գրիստոս Աստուած
«բժշկիւս գնացող և զմարմնոյ հիստերոսին
«ժառար թոյ Հերմայ տեսան Կոսթիսոյ՝
«ստուցողի բժշկարանիս՝ և պահեալ գրաւ
«խորովքն ումենքումք՝ աւիտորք, կրկին
«կենդանութեամբք, կենդանովն և անկեղաւ
«նետեմ՝ զերկաքանդիւրան ըստ քումք հաւ
«ձոյից կատարարելով, զի մնալով Եփեսոս
«յաշարնեայ նախապետէն աշարնեամասնաց
«բոսն՝ անպիտիւսիս ունելով իւրապօրն ըստ
«արքատմոս ի փաստ քո ընդ հար և ստորք
«հոգացեալ աշարնեայ յաշարեան »:

*

Ձեռագրին 230րդ էջին վրայ կը սկսի անոր երրորդ բաժինը, որ 81 զլուիններու բաժնուած աշխատութիւն մ'է՝ բաւական ընդարձակ և կարեւոր: